

7. Доўгаль А. Сродкі выражэння эмоцый у сучаснай беларускай мове. Мінск : Тэхналогія, 2008. 176 с.

8. Станкевіч А.А. Моўныя сродкі стварэння суб'ектыўна-ацэначнай канатацыі ў каляндарна-абрадавых песнях Гомельшчыны // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 23 / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі ; навук. рэд. А.І. Лакотка. Мінск : Права і эканоміка, 2017. С. 265–270.

9. Станкевіч А.А., Хазанова К.Л., Воінава А.М. Моўны механізм стварэння эмацыянальна-ацэначнай канатацыі ў вясельных песнях Гомельшчыны // Абрадавая лексіка ў гаворках Гомельшчыны: этналінгвістычны аналіз. Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2015. С. 91–98.

10. Станкевіч А.А. Моўныя сродкі стварэння эмацыяналізацыі пазаабрадавага народна-песеннага дыскурсу // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 25 / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі ; навук. рэд. А.І. Лакотка. Мінск : Права і эканоміка, 2018. С. 209–214.

Умоўныя скарачэнні

ПП-2 – Прыказкі і прымаўкі ў дзвюх кнігах. Кн. 2. / Рэд. А.С. Фядосік. Мінск : Навука і тэхніка, 1976. 616 с.

Янк. – Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склаў Ф. Янкоўскі. 3-е выд., дапрац., дап. Мінск : Навука і тэхніка, 1992. 491 с.

Струць М.М.

студэнтка I курсу

Мажара Н.С.

асістэнт кафедры украінскай і зарубіжнай літаратуры

Мелітопольскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт

імя Богдана Хмельніцкага

ДУАЛІЗМ ПОСТАТІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ: ПИСЬМЕННИК ЧИ ХУДОЖНИК?

Геніяльний поет, талановитий художник, один із фундаторів першої в українській історії політичної організації з виразною визвольною та самостійницькою програмою, а ще непересічний історик, глибокий знавець української етнографії, духовний натхненник першого соборницького українського часопису «Основа» – усе це Тарас Шевченко.

Він, безумовно, належить до тієї когорти митців, імена яких овіяні

особливою любов'ю і славою як найдорожча національна святиня та гордість народу. Однак, перелічені грані таланту Великого Кобзаря, незважаючи на наявність чималої кількості ґрунтовних і виважених наукових праць, викликають ще низку суперечностей. Це, у свою чергу, і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Кожна доба по-новому прочитує Тараса Шевченка, узагальнюючи досліджене, або ж переоцінюючи його здобутки. Сьогодні шевченкознавчі студії успішно набувають свого розвитку, відзначаються новизною й актуальністю вивчення творчості митця. Однак, аналіз більшості праць засвідчує той факт, що серед них переважають дослідження біографії та літературної творчості митця.

На нашу думку, за більш ніж півторастолітню історію досліджень життя і творчості Тараса Шевченка серед шевченкознавчої літератури одне з чільних місць посідають студії С. Єфремова [2]. Цей факт неодноразово підтверджували чимало провідних діячів української культури й науки, зокрема А. Кримський, який зазначав, що «лев'ячу частину праці Єфремова захопив собою Шевченко» [3, с. 78]. Як історик літератури, він заклав підвалини наукового шевченкознавства. Написавши понад 100 рецензій, статей, наукових розвідок, присвячених Шевченкові, дослідник започаткував розробку багатьох ключових проблем у галузі літературознавства. Учений позиціонував Тараса Шевченка насамперед як поета, котрий є універсальним культурним явищем – не лише в українському, а й у світовому контексті.

У свою чергу І. Дзюба [1], відкидаючи міфи про митця, запропонував сучасникам нове розуміння Кобзаря, його слова в контексті історії. Науковець продемонстрував своєрідний авторський підхід до аналізу творів поета. Докладна розповідь про життєвий шлях Тараса Шевченка у нього поєднується з текстологічним аналізом його поезій і коротким оглядом малярської спадщини. Дослідник, насамперед, прагнув охопити весь обрій літературної та громадянської діяльності Кобзаря в широкому історичному контексті, не приділяючи особливої уваги здобуткам Шевченка як художника.

Звісно, наша робота за обсягом не може охопити усі наявні праці, присвячені Кобзареві. Однак, дозволяє нам наголосити на існуванні потреби у ґрунтовному осягненні здобутків Тараса Шевченка як художника. На наш погляд, це пов'язано з тим, що його мистецька спадщина тривалий час знаходилась у приватних колекціях і не була доступна широким масам. Люди, до яких потрапили роботи художника, часто не уявляли собі їхньої цінності. Більшість картин і малюнків зберігаються сьогодні в Національному музеї Тараса Шевченка, але чимало робіт художника знаходиться у Львівському національному музеї ім. А. Шептицького, а також у Росії та Казахстані.

Досліджуючи розмаїття мистецьких форм у доробку Тараса Шевченка, вважаємо за доречне звернути увагу на поняття «обдарованість», оскільки він є одним із перших поетів та українських мистецтвознавців, ідейно-естетичні настанови якого зберігають свою силу і в наш час.

Обдарована людина досить рано виявляє певні здібності та у своєму розвитку набагато випереджає інших. Власне, і у Тараса Шевченка у ранньому віці виявився малярський хист: малювати він почав раніше, ніж писати. Ще будучи зовсім маленьким, Тарас любив розмальовувати крейдою стіни хати, стіл, лавки, різними дивними чудернацькими візерунками, також із насолодою малював людей, тварин, пейзажі. У свою чергу, перші поетичні твори він почав писати після переїзду з паном Енгельгардом до Петербурга. Тільки після викупу із кріпацтва сталося справжнє народження поета. «Я добре знав, що живопис – моя майбутня професія, мій насущний хліб. І замість того, щоб вивчити її глибокі таїнства, та ще й під керівництвом такого вчителя, яким був безсмертний Брюллов, я складав вірші, за які мені ніхто гроша не заплатив», – згадує Т. Шевченко у своєму «Щоденнику» [5, с. 21].

У Шевченкові поєднувалися та боролись водночас поет і художник. Про це свідчать його художні твори та мистецькі роботи.

Так, наприклад, за тематикою пейзажні малюнки Шевченка, зокрема написані протягом 1843 – 1847 рр., розподіляються на дві групи: малюнки, на яких зображено сільські краєвиди і пейзажі, на яких відтворені історичні та архітектурні пам'ятки. Ці роботи здебільшого розповідають нам про убоге життя Шевченкової родини і всього покріпаченого українського села («Удовина хата», «Селянське подвір'я», «На околиці», «Хата біля річки», «Хата над ставком»). Чарівна природа на малюнках, як і в подіях є контрастом до важких соціальних умов життя народу. Ці малярські роботи надихнули Тараса Шевченка на написання поезії, що теж сповнена лагідної, мрійливої української природи: «Садок вишневий коло хати, / Хрущі на вишнями гудуть, / Плугатарі з плугами йдуть, / Співають ідучи дівчата, / А матері вечерять ждуть» (Садок вишневий коло хати, 1847 р.), «Не називаю її раєм, / Тії хатиночки у гаї / Над чистим ставом край села...» (Якби ви знали, паничі..., 1850 р.) [4].

У квітні 1838 року Шевченком була написана одна з його найкращих поем – «Катерина», яку він присвятив одному зі своїх благодійників – В. Жуковському. Автор розповідає про трагічну долю покритки й дитини-безбатченка в умовах тогочасного суспільства, у якому норми народної моралі були надто жорстокі. Відомо, як у той час ставилися до матерів, які народжували позашлюбних дітей: їх цуралися навіть батьки. Однак не Шевченко – він не тільки не цурається зганьблених жінок, а й стає на їхній захист. У авторських інтонаціях і відступах не звучать звинувачення й докори

на адресу нещасної жінки, навпаки – Шевченко її, грішну, жаліє. А вже у 1840 році з'явилася і однойменна картина «Катерина», написана олією. Ця робота є дуже символічною, у формі образів автор передає ті почуття, які неначе хвилі здіймались у його серці. Босонога дівчина на центрі картини, символізує страждаючий український народ, російський солдат на коні – самодержавну російську монархію, що пригнічує Україну, селянин, який сидить на землі втілює собою вільне минуле, прагнення до якого наскрізь пронизує як літературну, так і художню творчість Тараса. Трагічні за своїм змістом, глибокі за психологічною мотивацією, ці сцени ніби зливаються з вище згаданою поемою: «Кохайтеся, чорнобриві, / Та не з москалями, / Бо москалі – чужі люде, / Роблять лихо з вами. / Москаль любить жартуючи, / Жартуючи кине; Піде в свою Московщину, / А дівчина гине...» [4].

Поєднання за тематичною складовою простежується і в інших творах Шевченка. Так, у 1847 році Шевченко отримав замовлення написати портрет молодої княгині Катерини Кейкаутової, ніжна та юна жінка, яка страждала від деспотизму свого чоловіка, викликала співчуття та симпатію художника. Вже закінчивши свій портрет, він довго її згадував і навіть передбачив у повісті «Княгиня» (вже написану у засланні) її швидку смерть.

На мотив поеми «Сліпа» Шевченко виконав олівцем і сепією однойменний малюнок, а також шість начерків та ескізів. На малюнку «Сліпа з дочкою» Оксана спить, поклавши голівку матері на коліна. Мати ніби завмерла, боїться порушити спокій дитини. Смуток, утома, біль і тривога на обличчі жінки. Критики вважають, що на малюнку зовнішність жінок (матері і дочки) зображено ідеалізовано. Реалістичніше сліпу та її доньку зобразив на ескізах, виконаних олівцем. У центрі зображено героїню щасливою, але в постаті її є щось скорботне. На ескізі, виконаному сепією, ми бачимо палаючі палати, постаті божевільної Оксани та її матері.

Ще один ескіз «Жінка на підлозі» має літературне підґрунтя. Вважають, що він співзвучний з поемою «Марина», в якій зображено дівчину – месницю: «А Марина в сукні білій, / Неначе білиця, / Богу молиться та плаче, / Замкнута в світлиці».

Як поет, і як художник Тарас Шевченко виявляє неймовірну любов до своєї землі та народу. Словами та пензлем він описує красу та чарівність української землі, просте життя та людські почуття свого народу. Митець створив поетичні картини рідної природи в різні пори року, дня і ночі, які відзначаються поетичністю, образністю, багатством мови, характеризуються теплотою, ліризмом і свідчать, що він тонко відчував красу природи, прагнув передати її багатство й неповторні барви.

Порівняльний аналіз лише невеликої частини його доробку, дозволяє нам виокремити основні складові спадщини митця, наведені нижче таблиці:

Складові спадщини	Письменник	Художник
початок творчості	друга половина 30-х рр.	1829 р.
Збірки / Альбоми	«Кобзар», 1840 р.	«Живописна Україна», 1844 р.
загальна кількість творів (приблизна)	240 поетичних творів	1200 мистецький робіт
жанрове розмаїття	думка, елегія, послання, інвектива, лірична поема, псалом, молитва	акварелі, сепії, офорти, масляний живопис, портрети, пейзажі, історичні, міфологічні і жанрові композиції
Визнання творчих здобутків	поет-націєтворець, Великий Кобзар	Академік гравірування
мистецький напрям	романтизм і реалізм	реалізм і критичний реалізм
тематика творів	любов до Батьківщини, думи про втрату національно-історичної пам'яті, священна ненависть до ворогів і гнобителів народу, розвиток рідної мови	краса та чарівність української землі, просте життя та людські почуття народу

З огляду на це, можна позиціонувати Тараса Шевченка як поета, котрий є універсальним культурним явищем – не лише в українському, а й у світовому контексті, твори якого видавалися понад 700 разів загальним накладом 38 мільйонів 882 тисячі примірників, 68 мовами. Все життя Т.Г. Шевченка дає нам право осмислювати його як поета-націєтворця, дзеркало України в усіх її злетах і спадах, втратах, перемогах, сподіваннях.

Але, зважаючи на кількість робіт образотворчого напрямку, мимоволі стає зрозумілим, що не менш вагомими є досягнення його як художника-живописця, офортиста, майстра рисунка, акварелі, сепії та гравюри. Образотворча спадщина значно перевищує поетичну. Як митець, Тарас Шевченко зробив великий внесок у розвиток побутового жанру і став його основоположником в українському мистецтві.

Наголосимо, що чимало спільних рис простежується у живописних і поетичних творах митця, однак є і відмінності. Якщо поетичне слово, максимально насичене змістом і асоціативними зв'язками будить уяву читача, який уже сам домальовує сцену, події, тоді у живописному полотні схоплено

лише один якийсь момент, застиглу дію, але глядач також домислює, розширює видноколи полотна. На глядача діє передусім композиція, кольорове наповнення, світло, але розглядаючи живописне полотно, підсвідомо згадуємо поетичні рядки.

Отже, Тарас Григорович Шевченко – великий поет і художник в одній особі. Поезія і живопис у його творчості нерозривно пов'язані: у живописі він був поетом, у поезії – живописцем. Таким чином, живопис і поезія стали для митця життєвою потребою, вираженням його творчої індивідуальності, котра й до сьогодні чарує та надихає!

Література

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. К.: Альтернативи, 2005. 704 с.
2. Єфремов С.О. Шевченкознавчі студії: науково-популярне видання. К.: Україна, 2008. 368 с.
3. Пахаренко В.І. Парадокси шевченкознавства Сергія Єфремова. Черкаси: Відлуння-плюс, 2002. 200 с.
4. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. К., 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. С. 58–61.
5. Шевченко Т. Щоденник / упорядн., автор передмови та приміток проф. Л. Ушкалов. 2-ге вид. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2018. 416 с., 14 іл.

Таран В.В.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ЕЛЕМЕНТИ ГУМОРУ ТА САТИРИ У ТВОРЧОСТІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Анотація. У статті акцентовано увагу на тому, що у своїй художній творчості Г.Ф. Квітка-Основ'яненко використовував елементи гумору та сатири. Гумористично викриваючи вади людей, письменник намагався показати реальну дійсність, засудити вчинки тогочасної влади та викрити їх.

Ключові слова: сатира, гумор, літературна творчість, література, художня проза.

Вагомі особливості будь-якого письменника полягають не лише в задоволенні людських потреб, але й у збагаченні літератури новими естетичними ідеями та художніми засобами. Проте, найголовнішим завданням є сприяння розвитку всього літературного процесу.